

A Budapesten élő szlovákok kettős identitásáról

A kutatás célja a budapesti szlovák közösség asszimilációs – szinkron és diakron – folyamatának vizsgálata volt, ezzel összefüggésben különös figyelmet fordítottunk a nyelvhasználati szokások alakulásának, a kétnyelvűségnek, nyelvcsereének, magának a magyarországi szlovák kultúrának a kutatására. Sor került a gazdasági és társadalmi átalakulási folyamatok identitásra gyakorolt hatásának, a kettős identitásnak a feltérképezésére, és vizsgáltuk a disszimilációs folyamatokat és a túlélési stratégiákat is.

A kutatás elméleti keretei, hipotézisei Bindorffer Györgyi 1993–1996 között végzett dunabogdányi kutatásának eredményein alapulnak.¹ Eszerint a kettős identitás egy olyan identitáskonstrukció, amelyben egy kisebbség saját etnikai identitásának megőrzése és reprezentációja mellett magáévá teszi a többségi etnikum nemzeti identitásának azon elemeit, amelyek saját etnikai identitásából hiányoznak vagy csak részben találhatók meg. Mivel az etnikai és a nemzeti identitás kinyilvánítása is szituációtól függően változik, eltérő hogy melyik identitás lép előtérbe. Így azokat a helyzeteket, színtereket igyekeztünk feltérképezni, amelyek során az etnikai identitás kerül előtérbe.

Az identitás elméleti elemzésével kapcsolatban az identitás szociálpszichológiai értelmezésére koncentráltunk, H. Tajfel és J. C. Turner csoportidentitás-definíciójára támaszkodva, amely alapján megkülönböztetjük a személyes, individuális identitást mint a személynek saját jártasságáról, képességeiről, tulajdonságairól vallott meggyőződését és a társadalmi, csoportidentitást, mely az egyén-

*SZABÓ ORSOLYA
2000-ben végzett az
Eötvös Loránd Tudo-
mányegyetem szlovák
és kulturális antropo-
lógia szakán. 2003-tól
vesz részt az ELTE
BTK Nyelvtudományi
Doktori Iskola szla-
visztika programjában.
Munkahelye 2000-től
az MTA Etnikai-nem-
zeti Kisebbségkutató
Intézete. Kutatási terü-
lete: a szlovák nemzeti
kisebbség, kisebbsé-
gi önkormányzatok
helyzete, története
Magyarországon.*

nek a csoporttal való azonosulását, a társadalmi csoporthoz/csoportokhoz való tartozás felismerését jelenti, azzal az értékkel és emocionális jelentéssel együtt, amelyet az egyén a csoporttagságnak tulajdonít. A személy társadalmi identitása szempontjából elsősorban az annak részét képező etnikai identitásra irányítottuk figyelmünket, mely valamely etnikai közösséghez, nemzethez, nemzetiséghez való tartozás tudatát és egy adott környezetben való átélését jelenti.²

A kutatás Budapesten zajlott, ahol a Központi Statisztikai Hivatal adatai szerint csaknem ötezer szlovák, egymástól elkülönülten, szétszórtan él, ahol a szlovák nyelvet csak otthon, vagy – a vegyes házasságok eredményeképpen ez a jellemzőbb – a különböző rendezvényeken használhatják. A főbb kérdések a következők voltak: hogyan élik meg az érintettek szlovákságukat, mekkora az asszimiláció, mértéke és milyen identitásmegtartó, „túlélési” stratégiáik vannak az asszimilációval szemben. Milyen szerepe van ebben az anyanyelvnek, a vallásnak és milyen szerepet tölt be az identitás megőrzésében, megtartásában az iskola vagy a kisebbségi önkormányzatok? Milyen a magyarországi szlovákság, és ezen belül a helyi szlovákság viszonya az anyanyelvi kultúra kérdéséhez, milyen kapcsolatok fűzik az itt élőket Szlovákiához, az anyanemzethez, ez hogyan jelenik meg az egyén és a csoportok szintjén, és milyen az anyanemzet hozzáállása a magyarországi szlovák kisebbséghez?

A dolgozat jelentős részben részt vevő megfigyelésen, kérdőíves módszeren és interjúkon alapul.

Bevezetés – kérdésfelvetések

A 2001. évi népszámlálási adatok szerint Békéscsaba után Budapesten vallották magukat legtöbbször szlovák nemzetiségűnek Magyarországon, valamivel többen, mint másfél ezren.³ A Központi Statisztikai Hivatal számításai szerint azonban a budapesti szlovák kisebbség létszáma ennél valójában nagyobb, csaknem ötezer főt tesz ki.⁴

De mit takar a budapesti szlovák megjelölés? Ezt a látszólag egyszerű kérdést nem is olyan könnyű megválaszolni. Az első lehetséges válasz szerint budapesti szlovák az, aki Budapesten él és szlovák nemzetiségűnek, illetve anyanyelvűnek vallja magát, esetleg kötődik a szlovák hagyományokhoz, kultúrához. Ez az egyén önmeghatározását előtérbe helyező definíció azonban nem számol a közösség szerepével. Vannak ugyanis olyan, magukat budapesti szlováknak vallók, akik a fogalom jelentéstartalmának meghatározásánál a megtelepedettséget nem tekintik elégséges kritériumnak. Egy adatközlőm, akit előfeltevésként budapesti szlovákként határoztam meg, jól ragadta meg a probléma lényegét, amikor elmondta, hogy őt annak ellenére, hogy régóta a városban él, sőt még az egyik budapesti kerület szlovák kisebbségi képviselője is volt, az itt születettek nem budapestinek, hanem alföldi szlováknak tartják. Ez a „kint is va-

gyok, bent is vagyok” helyzet a társas érintkezésben is lecsapódik, ha nem is a hétköznapok szintjén. Az összetartozás megvallására és a közösségvállalásra különösen alkalmas ünnepek alkalmával – így karácsonykor is – interjúalanyom például kizárólag alföldi szlovák szervezetektől kap karácsonyi üdvözetet, a budapestiektől sohasem. A születési hely jelentősége lenne tehát a definíció szempontjából elsődleges? Ebben az esetben viszont azonnal adódik a kérdés, hogy mekkora szerepet kap, illetve kap-e egyáltalán szerepet a meghatározásban az időtényező. A kritérium doktriner alkalmazása esetén ugyanis csak igen kevés budapesti szlovákról beszélhetnénk, mindössze 20. század elején idetelepült gyári munkások, iparosok leszármazottairól – persze, ha identitásukban a szlovák származás egyáltalán bármiféle szerepet kap. Nem lennének budapesti szlováknak tekinthetők azok, akik 1945–1950 után költöztek a fővárosba Tótkomlósról, Békéscsabáról vagy más alföldi, pilisi, nógrádi településről sem, szemben az őket követő generációkkal. A kérdést még összetettebbé teszi, hogy az 1950-es években Budapesthez csatolt települések (Rákoscsaba, Rákoskeresztúr, Cinkota) szlovák nemzetiségű lakosságát is el kell helyezni a palettán, aminthogy a környező közeli falvakból bejáró dolgozókat.

Vizsgálatomban a lehető legszélesebb kört lefedő megközelítés mellett döntöttem, s budapesti szlováknak tekintettem az összes Budapesten élő magyarországi szlovákat, így értelemszerűen azt a csoportot is, amely lokális identitása alapján pilisinek, csabainak vagy éppen tótkomlósinak bizonyult.

Demográfiai adatok – múlt és jelen

Az első jelentős szlovák bevándorlás Pest-Budára a törökök kiűzése utáni évtizedekre, a 18. század első felére tehető. 1725 és 1750 között Magyarország északi megyéiből többnyire szakképzetlen személyek érkeztek Pest külső kerületeibe, elsősorban a mai Józsefváros területére. A 18–19. századi városról készített beszámolók megegyeznek abban, hogy ezen a tájon gyakran lehetett szlovák szót hallani, s hogy a lakosság őrizte anyanyelvét. Franz Schams leírása szerint 1821-ben Józsefváros lakóinak nagy része még szlovákul beszélt, a hetivásárokon pedig egyaránt lehetett magyar, német és szlovák szót hallani. 1850-ben még a józsefvárosi lakosság 10,5 százaléka volt szlovák, s a közösség hangsúlyos jelenlétére utal az a tény is, hogy a mai Tavaszmező utcát akkoriban Szlovák utcának hívták. A lakosság egészéhez képest azonban Jankovich Antal – 1838-ban – nem tartotta meghatározónak a szlovák elemet. Beszámolója szerint a közösség nagyobb csoportjai a Ferenc- és Józsefvárosban, Budán pedig a Ráczvárosban koncentráálódtak, és főként napszámosként keresték kenyerüket.⁵ 1851-ben, az első nemzetiségi statisztika 4171 (más adatok szerint 4187) pesti és 1307 (más adatok szerint 1124) budai szlovákot rögzített, ami a város összlakosságának mintegy 5 százalékát

tette ki. Thirring 1880-ban ezzel szemben már 21 847 szlovákot regisztrált, tíz évvel később pedig ennél valamivel kevesebbet. Ugyanekkor a korabeli szlovák sajtó, a *Slovenské noviny* a városban szlovákul beszélők számát 66 601 főre tette.⁶ Milan Hodža pedig a 20. század első évtizedeiben 80 ezres létszámról beszélt.⁷ Eltekintve a nemritkán elfogultságtól is befolyásolt becslt értékek szükségszerű bizonytalanságától, a nagy különbség abból is adódhatott, hogy egyrészt az ingázó, tavasztól ősziig a városban tartózkodó, majd télen hazatérő szakképzetlen szlovák idénymunkásokkal a statisztika nem foglalkozott, másrészt a magyarul jól beszélő szlovákok a statisztikai összeírás alkalmával nagy számban vallották magukat magyar anyanyelvűnek.

A Felföldről, leginkább Árva, Liptó, Turóc és Trencsén megyéből érkezettek szakképzetlen munkások, napszámosok, szolgák voltak, akik a legszegényebb társadalmi réteghez tartoztak. Pesten elsősorban a nagy építkezéseknél tudtak elhelyezkedni. A *Kőfaragó* című szaklap 1894. márciusi száma szerint: „...Örömmel felveszik őket a vállalatok, mert potom bérért vállalják még a legnehezebb és legveszélyesebb munkákat is.”⁸ A szlovákok abban a reményben hagyták el szülőföldjüket, hogy a nagy építkezéseknél pénzkereseti lehetőséget találva némi tőkét szerezhetnek, amivel az otthoniakat támogatni tudják. A férfiak az építőiparban helyezkedtek el vagy gyári munkások lettek, esetleg üvegesként, tetőfedőként vagy kőfaragóként keresték kenyerüket. Sokan napszámosok lettek. A férfiak mellett természetesen nagy számban érkeztek nők is Pestre, akiknek nagy része házicselédként helyezkedett el. A kétkezi munkások mellett a képzetesebb szlovák lakosságot a 18. század közepétől kezdve fokozatosan felszívta az országos illetőségű intézményrendszer, mely egyre nagyobb számban igényelte a hivatalnokokat, jogászokat, ügyvédeket, ügyészeket, nyomdászokat, cenzorokat, s emellett a gyarapodó lakosságnak egyre több orvosra, tanítóra, újságíróra volt szüksége.

A 19. század végén, 20. század elején felgyorsult a Pesten élő szlovákok asszimilációja: „...a magyarosodás már az első generációban elérte az 50%-ot, sőt 1919-ben csak kb. 20% szlovák bevándorló vallotta magát 20-30 év leforgása után szlovák anyanyelvűnek. A második generáció, tehát a Budapesten letelepülők gyerekei körében 1880-ban még csak 62% volt a statisztikailag regisztrált magyarosodás értéke, 1910-ben viszont már a 90%-ot is meghaladta. A szlovákság természetes szaporulata a csecsemők magyarként való bejegyzése következtében a vizsgált harminc esztendő alatt egytizedére csökken.”⁹

Az 1930. évi népszámlálás ennek megfelelően már csak 10 647 szlovák anyanyelvű lakost írt össze Budapesten, s ez a szám 1941-re tovább, alig több mint felére csökkent. Mindenesetre beszédes adat, hogy a megkérdezettek közül több mint 45 ezer fő beszélt még a nyelvet. A budapesti polgárok közül azonban ebben az időben már csak 2,5 ezren vallották magukat szlovák nemzetiségűnek.

A világháborút követő migrációs hullámokban több mint 70 ezer magyarországi szlovák települt át Csehszlovákiába, s ez a tény természetesen kihatott a Budapesten

1. táblázat

A népesség anyanyelvé, nemzetisége, szlovák nyelvismeret szerinti összetételének változása Budapesten, 1930–2001

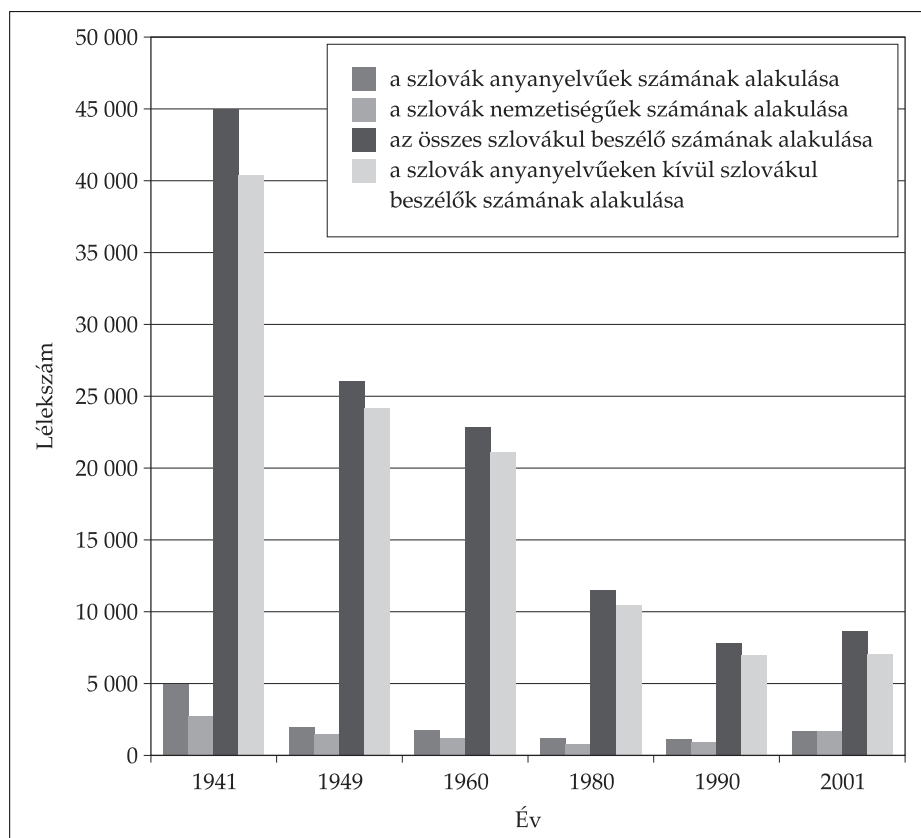
Év	Budapest összlakossága	Szlovák anyanyelvű	Szlovák nemzetiségű	Szlovákul beszél összesen	Szlovákul beszél anya- nyelvén kívül
1930	1 442 869	10 647	nincs adat	nincs adat	nincs adat
1941	1 712 791	4 762	2 550	45 183	40 421
1949	1 590 316	1 882	1 210	26 109	24 227
1960	1 804 606	1 688	970	22 827	21 139
1970	2 001 083	1 396	nincs adat	nincs adat	nincs adat
1980	2 059 347	1 054	686	11 491	10 437
1990	2 016 774	934	802	7 734	6 800
2001	1 777 921	1 513	1 528	8 582	7 069

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal adatsorai.

élők számának alakulására is. Az 1949. évi népszámlálás már csak 1882 szlovák anyanyelvű budapesti lakost regisztrált, miközben a szlovákul beszélő fővárosiak száma is csaknem a felére csökkent (26 ezer fő). Ezek a számok még akkor is mutatnak egy erősödő tendenciát, ha figyelembe vesszük, hogy a háború, a lakosságcsere miatti bizonytalanság arra ösztönözte a szlovákokat, hogy a kérdésben óvatosabban foglaljanak állást. Az asszimilációs és az áttelepülésből adódó veszteséget a vidékről a fővárosba telepített, illetve települő szlovák lakosság sem tudta közép, és hosszú távon ellensúlyozni (1. táblázat).

„A felszabadulás, megszállás után tömegesen hozták fel Tótkomlósról, Békéscsabáról, de főleg Tótkomlósról a szlovákokat, mert az volt a kis Moszkva, tehát káderek kellettek az új rendszerben, és köztudott, hogy főleg komlóiak, nagyon sokan ellettek a fővárost, ezek közül aztán sokan hosszabb időre el is felejtették, hogy ők tót gyerekek.”¹⁰

Az 1941–1990 között felvett népszámlálási adatok már minden kategóriában folyamatos csökkenést mutattak (1. ábra). 1980-ban a hivatalos adatok szerint Budapesten összesen 686 szlovák nemzetiségű lakos élt, ami a város összlakosságának 0,03 százalékát tette ki. Az 1054 szlovák anyanyelvű Budapest 0,05 százalékát jelentette. 1980-ban a magyarországi szlovákok 7,53 százaléka (nemzetiség), illetve 6,56 százaléka (anyanyelv) élt Budapesten. A fővároson belül legnagyobb számban a XI. kerületben éltek mind anyanyelvüket (118 fő), mind nemzetiségüket (91 fő) tekintve. A második helyre Józsefváros került 107 szlovák lakossal.

1. ábra. A szlovák anyanyelvűek és nemzetiségűek arányának változásai Budapesten, 1941–2001

Az 1990-es adatok szerint Budapesten élt a szlovákok 6,6 százaléka, (nemzetiség), illetve 7,32 százaléka (anyanyelv). Legtöbben még mindig a XI. kerületben vallották magukat valamely kategória szerint szlovák kötődésűnek (anyanyelv szerint 105 fő, nemzetiség szerint 92 fő).

A 2001-es népszámlálási eredményekben – jelentős részben feltehetően a demokratikus berendezkedésbe vetett bizalomnak köszönhetően – minden kérdés esetében pozitív elmozdulás volt érezhető. A KSH adatai szerint Budapesten nemzetisége szerint összesen 1528 (a lakosság 0,085 százaléka), anyanyelve szerint pedig 1513 szlovák él. Az országos adatokkal összevetve Budapest helyzetének további erősödése figyelhető meg: a szlovák nemzetiségűek 8,6 százaléka, a magukat anyanyelvűnek vallók 12,8 százaléka lakik a városban. A legtöbb szlovák anyanyelvű (159 fő) még mindig XI. kerületi polgár, de a nemzetiség kategóriában a XIV. kerület már megelőzi (142 fő). Az

egykor hagyományosan szlováknak tekintett kerületekben (Rákoskeresztúr, Cinkota) a bevallások szerint ennél kisebb létszámú a szlovák közösség.

Nyelvhasználat – még mindig anyanyelv?

A magyarországi szlovákok kétnyelvűsége egyrészt történeti kérdés, hiszen a magyar nyelvvel egy részük jóval a letelepedés előtt, a hétköznapi életben is kapcsolatba került, s el is sajátította azt. A nyelvi kontaktusokat részben a gazdasági kapcsolatok, részben pedig a mindennapi együttélés természetessé tette. Talán 1965–1975 között vált a magyar nyelvű kommunikáció a hazai szlovák közösségek körében általánossá, mégpedig oly módon, hogy a magyar nyelv társadalmi szerepe intézményi kereteken kívül is felerősödött. A szlovák-magyar kétnyelvűségi lét 1949 után új forrásbázist kapott, kiépült a szlovák jellegű oktatási hálózat és az iskolán kívüli kulturális intézmények, amelyek a szlovák irodalmi nyelv közvetítői lettek.¹¹

Ahogy egy folyamatban lévő nyelvészeti kutatás alapján megállapították, a magyarországi szlovákokra a kétnyelvűség köztes állapota jellemző, a fokozatos nyelvcsere figyelhető meg, a szlovák nyelv már másodnyelvvé vált. Egy ellentétes, kétirányú mozgás látható, fejlődés és egyben visszafejlődés is. A funkcionális fejlődés, a nyelv tökéletesedése az egyik oldalon, másrésztől viszont a család elvesztette átörökítő szerepét, amit átvettek a különböző intézmények, önkormányzatok. *„Othon beszélünk a gyerekekkel szlovákul, ritkában már, de azért beszélünk. Bekerültek a családba férjek-feleségek, akik nem tudnak, úgyszólván magyarul beszélünk. Meg a baráti társaság miatt is inkább magyarul. Itt az önkormányzatban is is-is.”*

Az alapvető nyelvi funkciók a magyar dominancia miatt csak korlátozottan érvényesülnek. Mindenhol a magyar a domináns nyelv. A nyelvcsere e szerint a kutatás szerint gyorsabb a magánszférában, az egyházi életben. A legfiatalabb generáció, az emlékezők csoportja még érti, de már nem beszéli a szlovák nyelvet (dalok, mondókák, szólások, ételnevek, köszönések).

Ugyanakkor viszont arra a kérdésre, hogy mitől szlovákok, a nagy többség a nyelvet jelöli meg, tehát a szlovákok identitásában a legfontosabb szerepet az anyanyelv játssza. És nem az a fontos, hogy milyen jól beszéli a nyelvet, hanem hogy milyen gyakorisággal használja. *„Mitől érzem magam szlováknak, hát hogy onnan származom végül is, meg az egész, a nyelv is, bár most már sokszor nevetnek rajtam a gyerekek, hogy nem olyan a kiejtésem, meg a szavakat is, ahogy régen is magyarral pótolták, tehát nem tudták kifejezni magukat, meg a kultúra is, nekem tetszik az ének, tánc, zene.”*

A nyelvet használók közül az idősebb generáció jelentős része még beszéli a helyi nyelvjárást, azonban ahogyan az egyik interjúalanyom fogalmazott, *„...most már sajnos a szokás nem gazdagszik a helyi nyelvjárásnak, mi még úgy nőtünk fel, hogy csak tótul be-*

széltünk, és vagy nem is tudjuk, hogy hogyan tanultuk a két nyelvet, és persze nyelvjárásban, de nagyon gazdag szókincssel, 40-50 éve. De ez más világ, ezt tudomásul kell venni, hogy ez sajnos így működik.

A nyelvi önértékelés egyes negatív formáit sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hiszen maguk a nyelvjárást beszélők sokszor nem tartják megfelelőnek saját nyelvtudásukat: *„Melyik a szebb nyelv, hát azért mondom a magyart, mert azt jobban tudom, meg én nem az irodalmi nyelvet tanultam, hanem a pilisit, a nemzetiségit.”*

A középkorúak között még vannak, akik ismerik mind a nyelvjárást, mind az irodalmi nyelvet, köszönhetően a csehszlovákiai egyetemi, főiskolai éveknél. Ebben a rétegben azonban már jelentős arányban képviseltetik magukat azok, akik csak a standard nyelvet használják. Ugyanakkor azonban a második generáció nyelvet beszélő tagjainak túlnyomó többsége esetében a szlovák és a magyar nyelv és kultúra közül egyértelműen a magyar dominál a hétköznapi szintjén: *„Inkább magyarul tudok jobban, milyen nyelven számolok, hát magyarul, és, hogy milyen nyelven álmodok, régen, gyerekkoromban, többször szlovákul, de most már magyarul. A gyerekeim is jobban tudnak magyarul, mint szlovákul...”*

A nyelvet beszélő fiatalok kevés kivételtől eltekintve már csak az irodalmi nyelvet ismerik, hiszen az idősebb generációk kihalásával sok helyütt nincs is, aki továbbadja az ismeretet, az alap-, közép- és felsőfokú oktatási intézményekben pedig irodalmi nyelvet oktatnak (vagy irodalmi nyelven folyik az oktatás). A szlovák irodalmi nyelv lett az iskola és a kulturális intézmények közvetítő nyelve, s ez a magyarországi szlovák értelmiség munka- és alkotónyelve is.¹² Emellett természetesen a Szlovákiából érkező tömegkommunikációs eszközök is a standard változatot közvetítik és erősítik.

Mivel a budapesti szlovákok vagy a Budapesten élő szlovákok nem élnek elkülönülten, viszonylag zárt tömbben, mint például egy pilisi falu szlovák közössége, így szlovákságukat többnyire különböző kulturális rendezvényeken, illetve szlovák intézményekben élik meg. Nyelvüket is leginkább az ilyen társas összejöveteleken, klubokban, rendezvényeken, a kisebbségi önkormányzatokban, illetve bizonyos esetekben az iskolában vagy a templomban használják. Az ezt vizsgáló standard kérdések, hogy például, milyen nyelven beszél az orvossal, a boltban, a kocsmában, a postán vagy a különböző hivatalokban, itt teljesen értelmüket veszítik. Hogy ki melyik nyelvet tartja anyanyelvének, túlnyomórészt generációfüggő, de szerepet játszhat az a kritérium is, hogy az illető Budapesten született vagy esetleg egy vidéki kis, még legalább részben szlovákul beszélő faluból került a fővárosba. A fiatalok és a Budapesten születettek nagyobb számban vallják magukat magyar anyanyelvűnek, még ha esetleg a nemzetiséget firtató kérdésre a szlovákot is jelölik meg.

Az informális színterek mellett a szlovák nyelv intézményes helyzetekben is jelen van, a felnőttek számára ezek a kisebbségi önkormányzatok, elsősorban a fővárosi és

az országos, illetve a kerületi önkormányzatok egy része, illetve az önkormányzatok által szervezett rendezvények. A testületi ülések vagy két nyelven, de jellemzően inkább magyar nyelven folynak, hiszen a jegyzőkönyvet is magyarul kell megírni a települési önkormányzat részére. *„A testületi ülésen magyarul beszélünk, mert van, aki nem tud szlovákul, meg a jegyzőkönyvet is magyarul kell leadni. Meg nyilván, hivatalos szakszöveget kiszótározni? Az M. is hiába, hogy iskolában tanít, de ha nem használja mindennap a szakki-fejezéseket, elfelejti, a szakszöveget nem tudja.”*

A szlovák katolikusok számára tartott mise például szlovák nyelvű, de a mise utáni fogadáson, illetve a fogadás előkészítése során legtöbbször magyar nyelven folyik a társalgás. Emellett a budapesti Szlovák Intézetben rendezett előadások, az Ozvena vegyeskórus, a Lipa táncegyüttes, a nyugdíjasok klubja és a különböző kulturális rendezvények, kiállítások, bálók nyújtanak lehetőséget a szlovák nyelv használatára. Persze attól függ, hogy ki beszél, kihez és mikor. *„A kórusba is járnak olyanok, akik nem tudnak, csak magyarul. De van, amikor inkább csak szlovákul beszélünk.”*

Oktatás

Egy, a magyarországi szlovák értelmiség körében 1999-ben folytatott szociológiai kutatás szerint a megkérdezettek többsége az iskolát nevezte meg a nyelv elsajátításának elsődleges színterül, s ezért is volt elégedetlen mind az iskolák számával, mind az általános iskolai és a jelenleg működő két tannyelvű gimnáziumi oktatással (Budapest, Békéscsaba).

„Márpedig az oktatás körül vannak a legnagyobb gondok a magyarországi szlovákság tekintetében, de ezek már körülbelül 50-60 éve fennállnak.” Vagy ahogyan egy másik interjúalanyom fogalmazott: *„A szlovák nyelv elfelejtése az úgynevezett magyarországi szlovákoktatás következménye. Az én gyerekeim, akik rendesen beszéltek szlovákul, most a »szlovák« iskolában elfelejtene szlovákul. Az a probléma, hogy a tanárok nem tudnak jól szlovákul, iskoláinkban gyakran tanítanak szlovákiai magyarok, akiknek természetesen egészen más a viszonyuk a szlovák nyelvhez.”*

A budapesti Szlovák Tanítási Nyelvű Általános Iskolát 1949-ben alapították, majd létrejött a tanítóképző is. Ahogyan az iskola egyik volt igazgatója mesélte: *„A tanulókat 1949 szeptemberében két budai villában, a Gellért-hegyi Somlói úton helyezték el, ahol átmenetileg a tanítás is folyt, mivel az iskolának épülete még nem volt. A rendszeres oktatás október 17-én kezdődhetett meg, amikor kezdetben átmenetileg, majd később tartósan kaptunk helyet az akkori agrárfőiskola – jelenleg Kaffka Margit Gimnázium – épületében a Villányi úton. (...) Az iskolának abban az időszakban nyolc tanítója volt, ebből is hatan más iskolából jártak át tanítani. (...) Hiányoztak a tankönyvek is. A tanulói létszám 118 fő volt. (...) Az 1950/1951-es tanévben 26 tanulóval beindult a tanítóképző. (...) A lakosságcsereinek következtében a szlovák nemzetiségnek*

saját pedagógusai nem voltak, így alakulhatott ki az a bizarr helyzet, hogy a budapesti szlovák iskolát a Csehszlovákiából áttelepült szlovákul tudó magyar pedagógusok »alapították«. (...) Az 1953/1954-es tanévben született meg az iskola mai rendszere, az általános iskolában már nyolc osztály volt, és négy a tanítóképzőn. (...) 1954-ben költözött át az iskola az akkori Mező Imre útra (ma Orczy út), ahol 38 évig működött. Az 1957/1958-as tanévvel megszűnt a tanítóképzés középszintű rendszere és ezzel a budapesti szlovák tanítóképző is, mely gimnáziummá alakult át. Az utolsó képzős osztály 1959/1960-ban végzett. A mérleg kissé leegyszerűsítve a következő: 95 végzett tanító. Ezek a tanítók képezték, és részben ma is ők alkotják a magját azon pedagógusainknak, akikre bizton számíthat a nemzetiségi oktatás és kulturális élet falvainkban. (...) Az 1960/1961-es tanévtől kezdve, hivatalosan a szülők kérésére, kétnyelvűvé váltak a nemzetiségi iskolák, így a budapesti szlovák iskola is, a reáltárgyakat magyarul, a humán tárgyakat pedig szlovák nyelven tanították. Ettől kezdve kerültek az iskolába olyan pedagógusok, akik nem tudtak szlovákul. A tantestület harmadát képezték, amivel szükségképpen együtt járt, hogy a szlovák nyelv már nem a mindennapok beszélt nyelve lett, hanem csak az egyes tantárgyakhoz fűződött, a szlovák nyelv és irodalomhoz, történelemhez, földrajzhoz, részben az ének és testnevelés órákhoz. Az 1960-as évek második felében az iskola tanulóinak összlétszáma 180-190 között volt, az átlagos osztálylétszám 15-17 volt. Az 1970-es évek közepétől kezdve az iskola tanulóinak színvonala, munkamorálja csak romlott, a legjobban teljesítő diákok más középiskolába jelentkeztek, az érettségizettek közül az 1977/1978-as tanévben egyetlen diák akart továbbtanulni, azonban őt sem vették fel. Ebben az évben volt a legalacsonyabb a diákok összlétszáma, 172, ebből 129 az általános iskolában és 43 a gimnáziumban.”¹³

Az 1960–1970-es években vált tehát kétnyelvűvé az oktatás, holott abban az időben még több szlovák településen, köztük a pilisi szlovák falvakban is, főként az idősebb és középkorú asszonyok és az iskolába még nem járó gyerekek alig, vagy egyáltalán nem tudtak magyarul.¹⁴ „Merthogy mi még gyermekkorunkban, a '60-as évek elején is szlovákul beszéltünk egymással, vagy minimum két nyelven. De azt is azért, mert az óvodában azzal indították, hogy rendszeresen megtanítsanak minket magyarul, ami az óvo néninek a mániája volt, hogy márpedig az úgy van jól, hogy először meg kell tanítani a gyereket jól magyarul, és csak utána minden más nyelven, még akkor is, ha szlovák az anyanyelve. Először jól magyarul, aztán majd a többi kiderül, hát ki is derült, jobban tudtunk magyarul idővel, mint szlovákul.” Így tehát az egynyelvű szlovák környezetből az 1960-as években, bekerülve az óvodába, kétnyelvűvé váltak a gyerekek, majd a szlovák iskola hatására a magyar nyelv vált a dominánssá. „Otthon szlovákul beszéltünk, részben, míg be nem kerültünk a szlovák iskolába, mert ez a másik paradox, hogy elmagyarosodni a szlovák iskolában lehetett, a nővéremmel együtt bekerültünk, míg a másik nővérem és bátyám maradt a szentkereszti suliban, ők egymás között továbbra is, meg a szülőkkel is még nagyon sokáig csak szlovákul vagy többnyire szlovákul beszéltek, mi meg ahogy bekerültünk a szlovák iskolába, egyből nyelvet váltottunk. És utána meg már nagyon vegegyesen, idővel inkább magyarul beszéltünk, és a nővéremmel például, aki a szlovák suliban volt, csak magyarul beszélünk azóta is. A másik két testvéremmel is most már magyarul beszélünk,

eleinte még lehet, hogy kevertük, de aztán, a szülőkkel meg általában úgy volt, hogy ők mondták a magukét szlovákul, a gyerekek meg válaszoltak magyarul, mármint, mi, akik a szlovák iskolába jártunk. A nem szlovák iskolások rendszeren szlovákul válaszolnak, ami röhej egyébként, de erre volt jó a budapesti szlovák sulí.”

Az iskola a VIII. kerületből 1993-ban átköltözött a XIII. kerületbe, ahol egy teljesen új, modern épület várta a diákokat. Az iskola jelenlegi neve: Szlovák Tanítási Nyelvű Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium, Szakiskola és Diákotthon. Az iskolában menedzserasszisztens- és idegenvezető-, hostessképzés is folyik. Az alapító okiratban a jóváhagyott pedagógiai, szakmai program szerint az évfolyamok száma az óvodában 2 csoport, az általános iskolában 8, a gimnáziumban 4 osztály, a kollégiumi férőhelyek száma pedig 187. Az országos beiskolázású intézmény fenntartója Budapest Főváros Önkormányzata. A kisebbségi törvény ma már ugyan lehetővé teszi, hogy az országos kisebbségi önkormányzatok költségvetési intézményeket, köztük oktatási intézményeket hozzanak létre és/vagy tartsanak fenn, de ez az iskola esetében eddig még nem valósult meg. *„Az önkormányzat [az Országos Szlovák Önkormányzat – Sz. O.] át fogja venni a sulit, de nem most, mert abba belerokkanna, nagyon kevés a diák, és a normatívából élnek, a kollégistákért még plusztámogatás jár, és mivel Dunaszerdahelyről elég nehéz lenne bejárni minden reggel háromnegyed nyolcra, ezért a bejárók után járó normatívát nem kapják meg, szóval mindig még pályázni kell, hogy egyáltalán fennmaradjon ez az iskola. És az önkormányzat nem biztos, hogy ezt vállalja. (...) A pesti iskolával kapcsolatban az van, hogy most már a környező iskolákból a tanárok nem is vetik fel a lehetőségét a gyerekek előtt annak, hogy ide jelentkezzenek, hogy ide jöhetnek.”*

Az Országos Szlovák Önkormányzat szerint viszont azért járnak kevesen a környező településekről a szlovák gimnáziumba, mert nem tudnak megfelelően szlovákul. *„A budapesti iskola szlovák tanítási nyelvű, legalábbis az általános iskola alsó tagozatában, aztán még a felső is annak tekinthető, aztán a gimnázium már megszlik, mert ott már két csoportra bontás van, éppen azért, mivel magasak az igények, tehát a falusi iskolából beérkezőket fel kell zárkóztatni...”*

A budapesti szlovák iskolával kapcsolatban a pesti szlovákok többségének komoly fenntartásai vannak: mind az iskola vezetésével, mind az általános helyzettel kapcsolatban kritikát fogalmaznak meg.

„A mostani rendszert, igazgatót sokan szidják, de ennek a sok beszivárgott szlovákiai tanárnak megvolt az az előnye, meg a diákoknak is, hogy a nyelvtudás most szerintem jobb, mint annak idején volt, mert akkoriban utólag derült ki bizonyos tanárokról, hogy ők tulajdonképpen szlovákok, volt olyan tanárunk, aki matekot tanított nekiünk, de 8 év alatt nem derült ki, hogy ő szlovák és melleleg a szövetség munkatársa volt előtte. Hogy egy magyar iskolában nem derült ki róla, hogy szlovák, az egy dolog, de hogy egy szlovák iskolában? (...) egy időben mondogatták, hogy meg kellene nézni a szerbhorvát gimit, ahol mindenki szerbiül és horvátul beszél, ami igaz, mert voltunk focizni náluk, és tényleg még a passzolás is szerbiül ment, de hát a szlovák sulí nem arról volt híres, és most már nem is nagyon lesz belőle semmi.”

Ami a felsőfokú képzést illeti, a budapesti egyetemen 1849-ben alakult szláv tanszék, a szlovák nyelv pedig 1921-től kapott hangsúlyosabb, hivatalosabb szerepet, amikor Melich Jánost nevezték ki a szlavisztika professzorává és a tanszék vezetőjévé.¹⁵ Manapság az Eötvös Loránd Tudományegyetemen a szlovák szakra körülbelül 20-25 diák jár, nagy többségük szlovákiai magyar hallgató (70-80 százalék). A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karán a szlovák hallgatók összlétszáma az öt évfolyamon együtt 25-30 körül mozgott. Ide is járnak szlovákiai magyar hallgatók, bár már nem olyan nagy arányban, mint az ELTE-re.

A szlovák nyelv elsajátításának intézményes oktatáson kívüli lehetőségét a Fővárosi Szlovák Önkormányzat teremtette meg, amikor nyelvtanfolyamot szervezett, s ezt több kerületi szlovák önkormányzat is támogatta. A kezdők és haladók részére szervezett tanfolyamot a budapesti szlovák gimnázium nyugdíjas, Szlovákiából származó, szlovák anyanyelvű tanárnője tartja.

Egyházi élet

Az identitás megtartásában, az anyanyelv megőrzésében az egyházak a történelem során fontos szerepet játszottak, ha az etnikailag meghatározott kisebbségi közösség eszméjét az egyházi vezetők nem is mindig tartották követendőnek. A királyi Magyarország északi területeiről délre migráló szlovákok többsége evangélikus volt. A kisebb létszámú katolikus közösségek a Dunántúlon telepedtek le, a Pilisben, a Vértes, Gerecse hegységben, a Bakonyban és Buda környékén. A szlovák katolikusok a 18. század végétől kezdve már szlovák nyelvű énekeskönyvekkel és – ritkábban Bibliával – rendelkeztek, gyerekeik pedig nyugatszlovák nyelvjárásban írt tankönyvekből tanulhattak. A katolikus egyesületek, főként a rózsafüzér-társulatok meghatározó szerepet játszottak a népi vallásos életben s egyúttal a szlovák nyelv megőrzésében.¹⁶ A katolikus budapesti szlovákok a Rókus-kápolnában vehettek rész szlovák nyelvű misén.

A második világháborút követő ötvenéves kihagyás után 1999-ben nyílt ismét alkalom arra, hogy a katolikusok anyanyelvükön hallgathassanak szentmisét, minden hónap első vasárnapján. A kezdeményezés az 1998 őszén megalakult Józsefvárosi Szlovák Kisebbségi Önkormányzattól származott, s színhelye a Józsefvárosi plébániatemplom lett. Kezdetben egy magyarországi szlovák pap celebrálta a szentmisét, de mivel többen is elégedetlenek voltak nyelvtudásával, helyét két szlovákiai magyar pap vette át, akik ma felváltva tartják a miséket. Az önkormányzat a tevékenységét azóta beszüntető Szlovákok Keresztény Egyesületének (*Kresťanský spolok Slovákov v Maďarsku*) elnökével együttműködve minden hónapban lehetővé tette egy-egy Pest környéki település szlovákjai számára, hogy busszal beutazhassanak a városba, s a mise után vendégül is látta őket a plébánián. Bár a közösségépítő törekvések ren-

geteg energiát emésztenek fel, a misék látogatottsága nem nevezhető különösebben nagyinak.

„A római katolikusoknál valóban a nagy probléma az, hogy szlovák lelkészünk nincsen, a mi szlovákságunk nem termelt ki szlovák lelkészt, egyről tudok, de ő már idős, aki volt Pilisszentlászlóról a M. püspök úr, aki most a kárpátaljai magyarok püspöke, ő egy szlovák ember. Ő volt, nyilván azért is került oda, mert a nyelvvel boldogul, beszél szlovákul. De nincs papunk, ez a legnagyobb probléma. Jó a kapcsolatunk a szlovákiai katolikus egyházzal, főleg S. érsekkel, van hitéleti albizottságunk... Volt a Z. atya, de eléggé magára volt hagyatva, nem beszélt magyarul, ez már nehézséget okozott, nem is az emberekkel, de a hivatalokban, és meg is betegedett szegény, visszament, és aztán már ilyen missziós papunk nem volt. Illetve időközönként voltak. Most sokan vannak olyanok, akik szlovákiai magyar nemzetiségűek, és itt vannak teológián, és itt maradnak, ilyen például a K. M. plébános úr, aki a szentmiséket tartotta a VIII. kerületben, de ha hívták, máshová is elment szentmisére, most itt is maradt Magyarországon, megkapta a dorogi plébániát, elveszett. Most megint keresni kell valakit, ilyen toldozás-foldozás folyik.”

Az Országos Szlovák Önkormányzat is felismerte az egyház közösségmegtartó szerepében rejlő lehetőségeket, ezért egy vallásügyi albizottságot hívott életre, melynek elsődleges feladata, hogy igyekezzék megteremteni a különböző felekezetű szlovákok számára az anyanyelven folyó hitélet feltételeit. Ennek keretében együttműködik például a budapesti szlovák iskolával is, ahol húsz gyermek jár hittanra. De olyan közös, mindenki számára nyitott rendezvényeket is szervez, mint amilyen 2003-ban a zuglói szlovák kisebbségi önkormányzattal közösen meghirdetett ökumenikus összejövetel volt, ahol az istentisztelet után szlovák nyelvű imádságoskönyveket, énekeskönyveket, Biblia-fordításokat, kézikönyveket, gyerekeknek szóló tankönyveket mutattak be. Történetek kísérletek egy szlovák nyelvű katolikus folyóirat kiadására is, de az Út, Igazság és Élet (*Cesta, pravda a život*) két évfolyam után finanszírozási nehézségek miatt beszüntette tevékenységét.

„A katolikus misék indultak be először, és érdekes, hogy az sem önszerveződő volt, az is felülről indult, tehát a VIII. Kerületi Szlovák Kisebbségi Önkormányzat csinál abban mindent, ők szervezik meg. A kisebbségi önkormányzat képviselőinek a fele egyébként evangélikus és a mi gyülekezetünk tagja. De érdekes módon, ha istentisztelet van, akkor ők oda mennek, mert az az ő feladatuk, tehát a társadalmi feladatuk, hogy a misén ott legyenek. Tehát nem ide jönnek, és ez is mutatja, hogy a vallásos identitással óriási probléma van.”

A pesti szlovák evangélikusoknak 1787-ig még Cinkotára kellett utazniuk istentiszteletre, s csak 1811-től vehettek részt a város közigazgatási határain belül szlovák nyelvű istentiszteleten, a Deák téri evangélikus templomban, melyet a németekkel megosztva használtak. Az önálló szlovák egyház csak 1842-ben jött létre, s ekkor épült fel a mai Rákóczi úti Luther-házban megbújó neogótikus stílusban épült szlovák templom. A gyülekezeti tagok száma akkoriban háromezer fő körül lehetett, de ez a szám

nyaranta megduplázódott a felső-magyarországi megyékből a városba érkező szlovák idénymunkások miatt.¹⁷

A 19. században a Luther-ház és udvara a még több tízezres pesti szlovák közösség kulturális életének központját jelentette. Itt működött a Szlovák Egyesület (*Slovenský spolok*), mely kétnyelvű alapító okiratában az egyeslet célját a közös, szlovák nyelvű szórakozásban és művelődésben határozta meg. Az egyesület tagjai hetente egyszer összegyűltek, s dalokat tanultak be, amivel aztán havonta más-más helyen fel is léptek. 1874-ben újjraalakult Pest-Budai Szlovák Egyesület néven, s ebben még nagyobb hangsúlyt kapott a dalkör, mivel repertoárjuk időközben jelentősen bővült – a népdalok mellett már operetteket, kuplékat is énekeltek –, s ez a közönséget is jobban vonzotta. Az egyesület emellett egy könyvtárt is működtetett.¹⁸

A hívek száma az idők folyamán fokozatosan csökkent, amihez hozzájárult az urbanizáció és a vegyes házasságok által is támogatott „természetes” asszimiláció, az 1920–1930-as évek nemzetiségpolitikája, a két világháború és a lakosságcsere is. A történet végjátékaként *„1951-ben államosítottak mindent, akkor megpecsételődt a templom sorsa, a felújításra nem volt pénz, és a gyülekezet is igen kicsi volt már, 300 fős, ami a templom 1965-ben bekövetkezett eladása után megfeleződött. A templom eladásával azok, akiknek valamit jelentett a templom, teljesen eltűntek. Eleinte azt tervezték, hogy marad egy kis kápolna a templomban, de aztán az állam mint tulajdonos ezt is felülbírálta, és végül egy lakásban alakítottak ki egy kis kápolnát.”*

1965-ben az állam tehát eladta a templomot a Vízügyi Tudományos Kutató Intézetnek, s csupán a fallal leválasztott oltárteret tartották meg az istentisztelet céljára. 1977-ben azonban erről is lemondtak a Kohó- és Gépipari Minisztérium javára, amely ekkorra már a templom többi részét is megvette. Kiállítóteremként és raktárként használták: belső terét szintekre osztották, kívülről pedig vasbeton tömbökkel toldották meg. Az istentiszteletek a ház egyik lakásában kialakított kápolnában kaptak helyet.¹⁹ 1973-tól nem lakott már lelkész a Luther-házban, ettől kezdve a monori gyülekezet lelkésze járt be az imateremben vasárnaponként istentiszteletet és csütörtökönként bibliaórákat tartani. A gyülekezetet az 1980-as évek elejétől már csak 2-3 fő alkotta, 75 év körüli átlagéletkorral, az ezredfordulóra pedig teljesen megszűnt a közösség. 2003-ban kísérlet történt a gyülekezet újjraalapítására, s ez – legalábbis szervezetenként – sikerrel is járt.

„Tehát nem volt itt semmi, 2003-ban művileg indították el a gyülekezeti életet, amit a püspök indított el, és amiben nyilván az Országos Szlovák Önkormányzat levele is szerepet játszott. Írtak ugyanis egy levelet a püspöknek, amit kilencvenen aláírtak, hogy itt rengeteg szlovák él és szükség van egy evangélikus templomra. Aztán a H. püspök, aki maga is szlovák származású, nyugdíjazása előtt eldöntötte, hogy legyen. Úgyhogy 2003-ban beindultak az istentiszteletek. (...) Az első három istentiszteletre nem jött senki, mert azt szerintem nem is tudták, hogy van, aztán szeptember táján már megjelent egy-két ember, és 2004 júniusáig elértünk egy majdnem 15 fős átlagléttszámot vasárnaponként és az nagyon jó volt, aztán jött a nyár, eltűntek és azóta

sem jöttek vissza. (...) A létszám az tragikus, 3-4 ember jön el vasárnaponként az istentiszteletekre, sokszor azért izgulok, hogy eljön-e egyáltalán valaki...

Az istentiszteleten kívül a bibliaórák azok az alkalmak, amikor a közösség összegyűlhet, hogy megbeszéljék a felmerülő kérdéseket, problémákat, s ami hozzájárulhat ahhoz, hogy egy gyülekezet valódi közösséggé kovácsolódjék össze. De a bibliaóra sem látogatott, mindössze egy ember keresi fel a lelkészt már évek óta.

„Fiatalok abszolút nincsenek. A legfiatalabbjaink, a presbiterek, úgy 40 körüliek-felettiak lehetnek, de ők is csak akkor jönnek el, ha valamiért nagyon fontos, nem rendszeresen járnak el az istentiszteletre, más rendezvényekre meg csak akkor, ha extra meghívó érkezik.”

Az infrastrukturális és a pénzügyi háttért tehát sikerült megteremteni. A gyülekezetnek van a házban öt lakása, melyből egyik imateremként szolgál, másik a lelkész lakása, a fennmaradó hármat pedig bérbe adták, s ez a pénzügyi háttér megszilárdulásához vezetett. A gyülekezet azonban továbbra is csak „fantomközösség” maradt.

„Próbáltunk már mindenféle rendezvényt szervezni, de semmilyen látogatottsági igény vagy szándék nincsen, sajnos ez a budapesti realitás. Nyilván ha egy kisebb közösségben lennénk, akkor ez könnyebb lenne. Most itt van, mindent, amennyit lehetett, felújítottunk, infrastruktúrát kialakítottunk, lehetne itt egy jó kis dinamikus gyülekezetet építeni, mert minden lehetőség megvan rá, az önfinanszírozás is, minden, ráadásul úgy, hogy nem a gyülekezeti tagoknak kell összedobni a teára valót, és még sincs semmi. Nem tudom, meddig tartható fenn ez az állapot...”

Mivel a két szlovák tannyelvű magyarországi általános iskola és gimnázium közül Budapesten működik az egyik, így elvileg ez is egyfajta bázist jelenthet.

„A heti feladat annyival színesebb még legalább, hogy a budapesti szlovák iskolába lehet járni hittant tanítani, csak ez ilyen róka fogta csuka, hiszen a hittannak éppen az a lényege, hogy a gyülekezetet erősítse, a generációk közötti képzést jelenti, ez viszont jelen esetben nem áll fenn, hiszen azok a gyerekek, akikkel találkozom, vagy Szlovákiába mennek haza, vagy vidékiek. Vagy ha pestiek, akkor viszont a szüleik nem tudnak egy szót sem szlovákul, és nem lehet rájuk számítani, mert egy-egy ünnepi istentiszteletre eljönnek, mint például a tavalyi karácsonyra, akkor voltak szép számmal, de vasárnaponként nem fognak járni, mert nem értenek egy szót sem.”

Úgy tűnik azonban, hogy nem csupán a szlovák nyelvtudás hiánya veszélyezteti a szlovák gyülekezet fennmaradását, hanem az általános emberi közömbösség is, mivel a próbából magyar nyelven tartott istentiszteletek látogatottsága is lehangoló volt.

A pesti szlovák evangélikus gyülekezet 2004-ben egy újság megjelentetését is elhatározta, *Cirkevné listy* címmel. *„Kiadtunk két példányt, aztán többet nem is, mert nekem kell mindent összerakni és nincs rá időm. Nem is a cikkírásról van szó, mert anyagot tudnék bele írni, de ez megint olyan, hogy én írjak a gyülekezetnek újságot is? Ennek az lenne a lényege, hogy a gyülekezet tagjai írjanak benne a saját élményeikről, identitásélményeikről stb., de az, hogy én mindenről leírom a véleményemet, az nagyon jó, van egy újságom, de ennyi. Most meg van egy gyülekezetem.”*

Kisebbségi önkormányzatiság – új kezdet?

A világháborút követő migrációs hullám lezárulása után, 1948-ban megalakították Budapesten a Magyarországi Szlovákok Demokratikus Szövetségét (*Demokratický zväz Slovákov v Maďarsku*). A szervezet fő feladatát többek között a magyarországi szlovákok érdekképviselésében jelölte meg. A helyi csoportok 1951-ben történt felszámolását követően azonban tevékenysége már kizárólag kulturális területre korlátozódott. 1960-ban felső utasításra a szövetség 33 tagú választmányt alakított, valamint néhány szakbizottságot is életre hívott. Évtizedeken keresztül ez a struktúra lényegében nem is változott. A szlovák lakossággal jóformán nem is volt semmilyen tényleges kapcsolata. A szövetségben az 1980-as években kezdték meg tevékenységüket azok a személyek, akik a rendszerváltást követő új kisebbségpolitika formálódása idején az újonnan alakuló kisebbségi önkormányzati rendszerben is meghatározó pozíciókhoz jutottak.

„A fővárosi szlovákság jelenlegi helyzetét, viszonylagos közömbösségét a nemzetiségi ügyek iránt, ami nyilván az évtizedes elszigeteltségből adódik, jól demonstrálták az 1994. évi kisebbségi önkormányzati választások. A választások eredményei ugyan nem elhanyagolhatók, mert kimozdulást jelentettek a holtpontról, egyébként kudarcként is elkönnyelhetők, ugyanis az ahhoz sem volt elegendő, hogy megalakulhasson a budapesti szlovák kisebbségi önkormányzat. Ez csak akkor vált lehetővé, amikor a pótválasztások során megalakult a XVII. kerületi szlovák kisebbségi önkormányzat.”²⁰

Az azóta eltelt két választási ciklus alatt a szlovák kisebbségi önkormányzatok száma 14-re nőtt Budapesten. Az 1995-ben, eredetileg nyolctagú testületként alakult Fővárosi Szlovák Önkormányzat (*Slovenská samospráva Budapešti*), hasonlóan a többi fővárosi kisebbségi önkormányzathoz, kapott egy ingatlant az V. kerület, Akadémia utca 1. szám alatti épületben. Az önkormányzat kulturális rendezvényeket, nyelvoktatást szervez, támogatja a szlovák származású tehetséges diákokat. De nyugdíjasklubot is alapított, sőt saját lapot is indított, *Budapeštiansky Slováci* (Budapesti Szlovák) címen.²¹

Annak ellenére, hogy az egyes budapesti kerületekben nem beszélhetünk nagyszámú szlovák lakosságról, több kerületben is működik szlovák kisebbségi önkormányzat. Az 1994-es önkormányzati választások után még csak a XII. és a XVII. kerületben alakult kisebbségi önkormányzat. 1998-ban a fővárosi szlovák önkormányzatnak már sikerült annyi embert mozgósítania, amennyi elegendő volt nyolc kerületi kisebbségi önkormányzat megalakulásához.²² A 2002. évi önkormányzati választásokon már a szlovákokat is érintették a kisebbségi és az önkormányzati törvénybe kódolt visszaélési lehetőségek. Olyanok is jelölték magukat ugyanis, akiket a fővárosi szlovák közösségek nem tartottak szlovák nemzetiségűnek. Ebben az évben már 14 kerületben alakult kisebbségi önkormányzat.²³ Külön érdekesség, hogy a XI. kerületben, ahol a népszámlálási adatok szerint a legtöbb szlovák él, ismét nem tudott megalakulni szlovák önkormányzat.

Az érintettek között is megoszlanak a vélemények arról, hogy egyáltalán szükség van-e kerületi kisebbségi önkormányzatokra, ha a törvény lehetőséget biztosít arra, hogy egy fővárosi önkormányzat is alakuljon. A kerületek szerepe az Országos Szlovák Önkormányzat megalakulása kapcsán is kérdéseket vet fel, főleg a vidéki, nagyobb létszámú közösségeket képviselő kisebbségi önkormányzati tagok körében, akik Budapestet – főleg az előző ciklusokban – túltreprezentáltak tartották. *„Időnként én is éreztem, hogy ugyanazok az arcok jelennek meg az egyik kerületi szlovák önkormányzat rendezvényein, mint Budapest másik végén lévő kerületben, tehát itt ilyenkor elgondolkodik az ember, hogy vagyunk-e annyian, hogy van-e értelme annak, hogy kerületenként csináljanak önkormányzatot, mert ez a trend. És ha majd lesz törvényt módosítás, ha az alkotmánybíróság rábólint, akkor én nem tiltakoznék az ellen, hogy legyen egy jó erős fővárosi önkormányzat, olyan, mint a megyei szintű, a helyeket meg talán összevontan, talán egy-két helyen még lenne értelme, a külterületeken, például Rákosborzasztón, ott talán teljesen más a helyzet, hiszen egy volt szlovák faluról van szó, nem teljesen ugyanaz, mint mondjuk egy V–VI. kerületi szlovák önkormányzat esetében.”* Ezzel ellentétes véleményt fogalmazott meg egy másik interjúalanyom, aki szerint, ha nem lennének kerületi kisebbségi önkormányzatok, akkor nem sikerült volna mozgósítaniuk ennyi embert. *„Hogy kell-e minden kerületbe önkormányzat, hát az egy jó kérdés, ahhoz meg elég sokan vagyunk, hogy a főváros mindenkit összefogjon, ha nem lennének kerületi önkormányzatok, akkor azok az emberek sem lennének, elképzelhető, hogy akkor nem aktivizálódtak volna.”*

Minden kerületi önkormányzat más-más programmal próbálja aktivizálni a fővárosi szlovákságot: *„hát van, ahol kiállítás voltunk, a harmadik kerületben minden nyáron van Péter-Pál-napkor német meg szlovák rendezvény közösen, aztán a nyugdíjasoknak csinálnak műsort karácsony előtt, meg van ez az evangélikus napjuk, ami múlt vasárnap volt. Az ötödik kerületben valami könyvbemutató volt, ott is volt az Ozvena énekelni, a hatodikban a terézvárosi napokon van rendezvény, meg az énekversenyt szokták ők rendezni. A hetedik kerületben valami hajóra mennek minden évben, a nyolcadikban vannak a katolikus misék minden hónapban, meg az intézettel vannak ezek a közös történelmi estek. A XIII. kerületben van a szavalóverseny, meg a Mikulás-nap, meg még valami, a XIV.-ben fát ültettünk karácsony előtt, lipát, hát hogy miért pont hársfát, azt nem tudom, az a szlovákok fája, azt hiszem, nem tudom, mondták annak idején, de nem jegyeztem meg. A XV. kerület az elég pangós, a XVI. az Cinkota, oda nem nagyon járok, XVII. Keresztúr, ott is nyüzsögnek, mindenki nyüzsög.”*

A Fővárosi Szlovák Önkormányzat (FSZÖ) megalakulása óta egyik legfontosabb feladatának tartja, hogy rendszeresen foglalkozzon a Budapesten élő szlovák nemzetiségű idős emberekkel, nyugdíjasokkal. Már az első kisebbségi választások idején világos-sá vált, hogy ebből a korosztályból kerülnek ki legnagyobb számban azok, akik még kötődnek szlovák származásukhoz és vállalják nemzetiségi hovatartozásukat. Ezért alakította meg 1997 februárjában az azóta is igen sikeresen működő Szlovák Nyugdíjasok Klubját, mely körülbelül 400 főt vonz, és több mint 200 regisztrált tagja van.

Az elsődlegesen megfogalmazott cél – segítséget nyújtani a sajátos kulturális igények kielégítéséhez és a szlovák származástudat erősítéséhez – idővel a szerénynek mondható lehetőségekhez mérten szociális jellegű problémák kezelésével is bővült. Az önkormányzat mellett működő klub – nemritkán már magányosan élő – tagjai lehetőséget kapnak arra, hogy közösségi életet éljenek (előadások, filmvetítések, író-olvasó találkozók, kiállítások, múzeumlátogatások, népi hagyomány- és néptáncbemutatók, szlovákiai és hazai kirándulások), s a FSZÖ rendezvényein is igen aktívan részt vesznek.

A Fővárosi Szlovák Önkormányzat 2002-ben tovább bővítette működésének palettáját, amikor Ozvena néven vegyes kórust alapított, ahová „kórusmúltsal rendelkező, jó hangú szlovák, illetve velünk szimpatizáló, a szlovák nyelvet legalább tájnyelv szintjén valamennyire beszélő énekestársak” jelentkezését várják.²⁴ Néptáncgyűttes természetesen a fővárosban is van. Ez még az 1990-es évek elején alakult, és sokáig a budapesti szlovák iskola mellett működött, Prameň (Forrás) Központi Szlovák Táncgyűttes néven. A táncgyűttes regionális, sőt országos szinten működött, s feladatai közt szerepelt az is, hogy támogassa a vidéki táncsoportokat, kineveljen egy olyan generációt, amely képes továbbadni a tanultakat, új, helyi táncsoportok létrehozásával. Az együttes találkozókat, tánc táborokat, továbbképzéseket szervezett. Mára az általa támogatott táncsoportok önállóvá váltak, s fennmaradásukat a helyi települési és kisebbségi önkormányzatok segítik. A Prameň 12 év elteltével átalakult, s ma már Lipa (Hárs) Szlovák Folklóregyesületként működik tovább. A változás nemcsak a táncgyűttes vezetését, hanem működési formáját is érintette. A táncsoport tagjai szinte kizárólag érettségizett fiatalok, főiskolások, s fellépéseiken ma már főleg Budapestre és környékére koncentrálnak. Csaknem minden kerületi szlovák kisebbségi önkormányzat számít műsoraikra, fellépéseikre, szinte egyetlen komolyabb rendezvényt sem tartanak meg nélkülük.

A budapesti szlovák kisebbség tehát rendelkezik azzal az infrastruktúrával, ami az asszimiláció lassításához segítséget jelenthet. A rendszerváltást követően újrafogalmazott kisebbségpolitikai koncepció a nemzetiségeket „államalkotó tényezőként” ismerte el, s megteremtette a törvényi és anyagi háttérrel egy radikálisan új szervezeti struktúra kiépítéséhez, mellyel a fővárosi szlovákság élt is.

Összefoglalás

A budapesti szlovák kisebbség létszáma, aránya az ezredfordulóra a 19. századi jelenlét töredékére olvadt. Ebben fontos szerepet játszott a természetes asszimiláció, de a két világháború közötti, ezt követően pedig a szocialista időszak állami nemzetiségpolitikája is. A rendszerváltást követően újrafogalmazott kisebbségpolitikai koncepció a nemzetiségeket „államalkotó tényezőként” ismerte el, s megteremtette a törvé-

nyi és anyagi háttérrel egy radikálisan új szervezeti struktúra kiépítéséhez. Budapest 14 kerületében alakult helyi kisebbségi önkormányzat, fővárosi szinten létrehozták a Fővárosi Szlovák Önkormányzatot. Ezzel a helyi közösségek hivatalos társadalmi reprezentációja tehát megvalósult. A közösség vezetőinek azonban komoly kihívásokkal kell szembenéznük. Kérdéses ugyanis, hogy a nyelvvesztés folyamata hosszú távon megállítható lesz-e, s az önkormányzati, egyesületi és egyházi kezdeményezések fel tudják-e tartóztatni az asszimilációt. Ehhez feltétlenül szükséges lenne, hogy valamilyen felkeltsék a fiatal generációk érdeklődését, hogy az egy társadalmilag is aktív mag köré szerveződve szívügyének tekintse a szlovák közösség fennmaradását. Ellenkező esetben egy idő múlva a fennálló szervezeti keretek nem töltenek be többé más funkciót, csak hogy elfeledjék a szomorú valóságot.

Összességében elmondható, hogy a közösség tagjai a magyarsághoz asszimilálódtak életvitelükben. Magyar nemzeti identitásuk, magyar nemzeti érzéseik is vannak. Magyarország a hazájuk, a hétköznapiakban magyarul beszélnek, miközben kötődnek a szlovák hagyományokhoz, kultúrához, nyelvhez is, s mindent megtesznek etnikai kultúrájuk megőrzése érdekében. Kettős identitásuk van: szlovákok és magyarok is: magyarországi szlovákok. És hogy mitől mások a magyarországi szlovákok, mint a többiek?

„Attól, hogy más, mint a szlovákiai szlovák, más, mint a magyar, attól, amilyen identitása van, például én sohasem éreztem Szlovákiában azt, hogy otthon vagyok, élhettem ott 3-5 évig, járhattam ott egyetemre, teljesen mindegy, de egy idő után már kimondottan nem otthonosan éreztem magam, nekem mindenképpen hiányzott a Pilis, illetve most már Pest, mert már többet vagyok itt.”

„Itt éltem le 50 évet, ez a szülőházam, Magyarországhoz jobban kötődöm, meg a magyar himnuszhoz is, hogy kinek drukkolok egy magyar–szlovák meccsen, hát a magyaroknak.”

„Vagy még, amiben eltér a szlovákiai szlovák definíciójától, hogy miben, azt nem tudom pontosan megmondani, nyelvjárásilag, akkor az a 300 év, vagy 250 év megtette a magáét, tehát valószínűleg belénk épült már ez a magyarországi lét, nemcsak a nyelvbe, de az öntudatba is. Nagyapáméknak még volt olyan kifejezésük, hogy uhorský, például az összes háborúban magyar oldalon vettek részt az őseink, tehát például 1848-ban nem szlovák autonómiáért harcoltak, és az összes háborúban ugyanez volt, sőt még 1968-ban is a nagybátyám megtámadta Csehszlovákiát, de nagyon sokan mások is közülünk, nincs olyan valami, ami miatt mi odaállnánk és szlovákiai szlovák öntudattal rendelkezniénk, szóval ettől magyarországi, hogy történelmileg is magyarországi, és nemcsak történelmi magyarországi, uhorskói, hanem kimondottan ehhez a területhez kötődően, tehát egy békéscsabai vagy pilisi szlovák az soha nem fog úgy érezni, mint egy szlovákiai szlovák emiatt sem.”

„Az, hogy magyarországi, az nekem állampolgárságilag egyértelmű, nemzetiségileg is egyértelmű, a bajok ott kezdődnek, amikor elkezdi keverni valaki az állampolgárságot a nemzetiséggel, és nem tisztázódik benne, hogy mi a különbség. Nálam ez nagyon jól megfér, egy szlovák–ma-

gyar meccs például nagyon érdekes ilyen szempontból, merthogy én szurkolhatok a szlovákiai csapatnak, ami tele van magyar játékosal, és a magyarországinak, amiben meg magyarországi szlovákok is játszanak, hát ilyenkor, kinek drukkoljon az ember, a magyarországi szlovákoknak egyértelműen.”

A mindennapi élet rutinjai tehát már a magyarsághoz kapcsolják a magyarországi szlovákokat, így a hétköznapiakban semmiben sem különböznek a többségi társadalom tagjaitól. Van azonban még egy „plusz” kultúra, még egy „plusz” nyelv, ami bizonyos alkalmakkor megjelenik, és ilyenkor erősebbnek bizonyul, mint a hétköznapi többségi világa.

Irodalom

1980. évi népszámlálás. A nemzetiségi települések adatai. KSH, Budapest, 1983.
- A magyarországi szlovák kisebbségi oktatás. Országos Szlovák Önkormányzat, Budapest, 1997.
- A magyarországi szlovák nemzeti kisebbség helyzete. MEH, Budapest, 1997.
- A magyarországi szlovákok helyzete és az ebből adódó célok és feladatok. 1996/1997. Az Országos Szlovák Önkormányzat vizsgálatából.
- A magyarországi szlovákokról. In: J/5219. számú Beszámoló a Magyar Köztársaság területén élő nemzeti és etnikai kisebbségek helyzetéről. Budapest, 2001. október.
- Beszámoló a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogok Országgyűlési Biztosának tevékenységéről. (1995. július 1– december 31.)
- Beszámoló a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogok Országgyűlési Biztosának tevékenységéről. (1997. január 1– december 31.)
- Beszámoló a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogok Országgyűlési Biztosának tevékenységéről. (1999. január 1– december 31.)
- Bendur István: Faluházunk tája. *Ludové noviny*, 2004. február.
- Bendur István: Mondjatok szép szavakat! *Ludové noviny*, 2003. november.
- Bindorffer Györgyi: Asszimilációs folyamatok Csolnokon. *Kisebbségkutatás*, 2005. 14. 2. 160–170.
- Bindorffer Györgyi: *Kettős identitás. Etnikai és nemzeti azonosságtudat Dunabogdányban*. Új Mandátum Könyvkiadó–MTA Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 2001.
- Csombor Erzsébet: Piliscsév története. In: Gyivicsán Anna (szerk.): *300 év a Pilisben. Tanulmányok Piliscsév múltjából és jelenéből*. Piliscsév, 2002.
- Demeter-Zayzon Mária: Nemzetiségsszociológiai kutatások Piliscséven 1989–1998 között. In: Gyivicsán Anna (szerk.): *300 év a Pilisben. Tanulmányok Piliscsév múltjából és jelenéből*. Piliscsév, 2002.
- Demeter-Zayzon Mária: *A budapesti népesség nemzetiségi, etnikai arculata. Honos népcsoportok és bevándorlók*. Budapest, 1994.
- Eiler Ferenc: Az országos német, szlovák, horvát kisebbségi önkormányzatok első négy évének működési tapasztalatai In: Csefkó Ferenc–Pálné Kovács Ilona (szerk.): *Kisebbségi önkormányzatok Magyarországon*. Osiris–MTA Kisebbségkutató Műhely–MTA RKK, Budapest, 1999. 172–184.
- Eiler Ferenc: Törekvések a kisebbségi önkormányzati választások reformjára 1998–2004. In: Kovács Nóra–Osvát Anna–Szarka László (szerk.): *Tér és terep. Tanulmányok az etnicitás és az identitás kérdésköréből*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2004. 209–226.
- Fehér István: *Az utolsó percben. Magyarország nemzetiségei 1945–1990*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1993.
- Fehér László: *Adalékok a pilisi szlovákok identitástudatának kutatásához*. MTA PTI, 1997.
- Fehér László: *A pilisi szlovákok identitásrétegei*. Szakdolgozat. 1996.
- Fried István: Szlovákok Pest-Budán a 19. században. *Regio*, 1990. 3. 5.
- Gyivicsán Anna: *Jazyk, kultúra, spoločenstvo. Etnokultúrne zmeny na slovenských jazykových ostrovoch v Maďarsku*. Békéscsaba–Budapest, 1999.
- Gyivicsán Anna: *Dimenzie národnostného bytia a kultúry*. Békéscsaba, 2002.

- Gyivicsán Anna: *A nemzetiségi lét és kultúra dimenziói I–II. Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete, Békéscsaba, 2003.*
- Gyivicsán Anna–Krupa András: *A magyarországi szlovákok. Útmutató* Kiadó, Budapest, 1997.
- Homišínová, Mária: *Nyelvi és etnokulturális folyamatok magyarországi szláv kisebbségi családok körében. (A magyarországi szlovák, horvát és bolgár kisebbség körében folytatott vizsgálat összehasonlító empirikus elemzése)* Doktori disszertáció, 2005.
- Hrivnák Mihály: *A budapesti szlovákok jelenlegi helyzete* Budapest, 1997. (Nemzetközi Konferencia, 1997. november 14–15.)
- Hrivnák Mihály: *Kultúrne dedičstvo budapeštianskych Slovákov.* Etnikum Kiadó, Budapest, 1998.
- Janek István: *A piliscsévi Szlovák Kisebbségi Önkormányzat működése 1995–1998.* In: Gyivicsán Anna (szerk.): *300 év a Pilisben. Tanulmányok Piliscsév múltjából és jelenéből.* Piliscsév, 2002.
- Jurkovicová Mária: *Rozlúčka s mýtvm na Číve.* In: Gyivicsán Anna (szerk.): *300 év a Pilisben. Tanulmányok Piliscsév múltjából és jelenéből.* Piliscsév, 2002.
- Kovács Anna: *A szlovák Budapest. A budapesti szlovákok egyesületi, kulturális és közösségi élete a dualizmus korában.* Doktori disszertáció, 2002.
- Kovács Anna: *Józsefváros a budapesti szlovákok legjelentősebb „szigete”.* *Barátság*, IX. évfolyam 5. 2002. november 15. 3692–3693.
- Népszámlálás 2001. Nemzetiségi kötődés. A nemzeti, etnikai kisebbségek adatai.* KSH, Budapest, 2002.
- Népszámlálás 2001. A Magyarországon bejegyzett kisebbségek adatai.* KSH, Budapest, 2002.
- Szabó Orsolya: *Reform vagy módosítás? A magyarországi kisebbségi törvény koncepcionális megújítása.* In: Kovács Nóra–Osvát Anna–Szarka László (szerk.): *Tér és terep. Tanulmányok az etnicitás és az identitás kérdéseiről.* Budapest, Akadémiai Kiadó, 2004. 191–206.
- Szabó Orsolya: *Problém dvojjazyčnosti a dvojjitej identity Slovákov v Maďarsku v zrkadle štatistických údajov.* In: Uhrin Erzsébet–Zsilák Mária (szerk.): *Slovenčina v menšinovom prostredí. (Materiály z medzinárodnej vedeckej konferencie Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku Békešská Čaba, 16–17. októbra 2003.)* VÚSM, Békéscsaba, 2004. 392–407.
- Szarka László: *Duna-táji dilemmák. Nemzeti kisebbségek kisebbségi politika a 20. századi Kelet-Közép-Európában.* Ister Kiadó, Budapest, 1998.
- Szarka László: *Pest és Buda, mint a szlovákok politikai központja.* *Budapeštiansky Slováč*, 1998. június, 15.
- Szilády Jenő: *A Budapesti Kerepesi úti Evangélikus Egyházközség története.* Budapest 1951. (kézirat).

Jegyzetek

- 1 Vö. Bindorffer Györgyi: *Kettős identitás: Etnikai és nemzeti azonosságtudat Dunabogdányban.* Új Mandátum Kiadó–MTA Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 2001.
- 2 Homišínová, Mária: *Nyelvi és etnokulturális folyamatok magyarországi szláv kisebbségi családok körében. (A magyarországi szlovák, horvát és bolgár kisebbség körében folytatott vizsgálat összehasonlító empirikus elemzése.)* Doktori disszertáció, 2005.
- 3 A magyarországi szlovák kisebbség egyike az 1993. évi LXXVII., a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló törvény által honos nemzeti kisebbségnek elismert 13 magyarországi kisebbségnek. Létszámát tekintve a harmadik legnagyobb. A magyarországi szlovák kisebbség nem alkot zárt tömböt, homogén közösséget és egységes nyelvterületet, hanem többnyire szórványban él, kisebb-nagyobb nyelvszigeteken.
- 4 Népszámlálás 2001. A Magyarországon bejegyzett kisebbségek adatai. Eszerint a Budapesten élő szlovák népesség száma 4929 fő volt 2001-ben.
- 5 Fried István: *Szlovákok Pest-Budán a 19. században.* *Regio*, 1990. 3. 5.
- 6 Kovács Anna idéz a *Slovenské noviny* 1891. november 14-i számából. Lásd Kovács Anna: *A szlovák Budapest.* Doktori disszertáció. 2002. 26.
- 7 1910-ben a hivatalos statisztika szerint 165 317 szlovák anyanyelvű élt Magyarországon.

- 8 Kovács Anna: i. m. (2002) 30.
- 9 Szarka László: Duna-táji dilemmák. Nemzeti kisebbségek – kisebbségi politika a 20. századi Kelet-Közép-Európában. Ister Kiadó, Budapest, 1998. 197.
- 10 Interjúrésztlet.
- 11 Gyivicsán Anna–Krupa András: *A magyarországi szlovákok*. Útmutató Kiadó, Budapest, 1997. 95.
- 12 Gyivicsán Anna–Krupa András: i. m. 95.
- 13 *Ludové noviny*, 1997.
- 14 Gyivicsán Anna: *A nemzetiségi lét és kultúra dimenziói I–II*. Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete, Békéscsaba, 2003. 105.
- 15 Gyivicsán Anna: i. m. (2003) 203.
- 16 Gyivicsán Anna–Krupa András: i. m. 32.
- 17 A templom a Rákóczi út 57. szám alatti Luther-ház udvarában áll. A terveket 1852-ben Diescher József építómester készítette. Az építkezés 1856 őszén kezdődött meg, és 1867-ben fejeződött be. Ekkor szentelték fel.
- 18 Kovács Anna: i. m. 30.
- 19 NOL, 2003. november.
- 20 Hrivnák Mihály: A budapesti szlovákok jelenlegi helyzete (nemzetközi konferencia, Budapest, 1997. november 14–15.).
- 21 A lap 1996 óta kéthavonta jelenik meg, eleinte 2000, jelenleg 1000 példányban, a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány, az Országos Szlovák Önkormányzat és az I., VI., VIII., XIII., XIV. és XVII. kerületi szlovák kisebbségi önkormányzatok és a *Ludové noviny* támogatásával. A terjedelme változó, 12 oldalról indult, ami kevésnek bizonyult, a 20 oldalra nem volt elegendő pénz, így alakult ki a 16 oldal. Egy-két oldalas magyar nyelvű mellékletet is tartalmaz, mely a legfontosabbnak tartott cikkeket, felhívásokat közli. Állandó rovatai: „Szerzőink költeményeiből”, beszámoló a szlovák nyelvórákról, a nyugdíjasok klubjának aktuális kirándulásáról, fotók, keresztretjvény és viccek. A lapot azért alapították rögtön az FSZÖ megalakulása után, hogy legyen egy fórum, mely informálja a budapesti szlovákokat.
- 22 Az I., III., VI., VIII., XII., XIII., XIV., XVII. kerületben alakult meg szlovák kisebbségi önkormányzat.
- 23 Az I., II., III., IV., V., VI., VII., VIII., XII., XIII., XIV., XV., XVI., XVII. kerületben alakult meg szlovák kisebbségi önkormányzat. 2006-ban a kisebbségi önkormányzati választásokon a jelenleg rendelkezésre álló adatok alapján az I., II., III., IV., V., VI., VIII., IX., XI., XII., XIII., XIV., XVI., XVII. kerületben alakult szlovák kisebbségi önkormányzat.
- 24 *Budapesti Szlovák*, 2002. október 14.

Summary

ORSOLYA SZABÓ SLOVAK MINORITY IN BUDAPEST

The numbers and rate of Slovak minority in Budapest has reduced to a small fraction of its presence in the 19th century. In this process natural assimilation and the ethnic policy of the state between the two wars and in the Communist era were the most important factors. After the change of regime the state concept of ethnic minority was changed and it acknowledges the minorities as integrant part of the state. It has also created a legal and financial background for a radically new organizational structure. Slovaks of both settlement took the chance and established local self-governments on district and metropolitan level. This way they realized the official social representation of local

communities. However, the leaders of the community have to face serious challenges. It is doubtful if the loss of language can be stopped in the long run, and if assimilation can be slowed by initiatives of the church and self-governments. It is necessary to catch the attention of younger generations to create a socially active core that organizes and preserves these Slovak communities. If these initiatives fail, after a while the structural framework will lose its function and will only cover the sad truth.

The members of the community have assimilated to Hungarians in their way of life. They do have Hungarian national identity and Hungarian national feelings. Hungary is their homeland and in the everyday life they speak Hungarian, at the same time bound to Slovak culture, language and tradition, too. They do everything they can to preserve their culture. They have a double identity: they are Slovaks and Hungarians at the same time: Hungarian Slovaks. Everyday routine connects them to Hungarians therefore they do not really differ from their Hungarian neighbours. But there is another culture and another language they possess, and these still appear at certain occasions, and these times it is stronger than the world of the majority.